

עין גדי, עין גדי: מה היה כי הופרטת בחמה?

בזמן שהתנועה הקיבוצית מציינת 100 שנים להיווסדה, נרקמת התוכנית להפרטת קיבוץ עין גדי, אחד הבודדים ששמרו על גחלת שיתופית. בדיונים סוערים מנסים לגבש נוסחה שתאפשר בנייה חדשה ותשמור על הגן הבוטני הנדיר. על דבר אחד כבר מברכים: "עכשיו כשמישהו לא באמת עובד, רואים את זה" אילנה קוריאל

שתף

פורסם : 09.10.10, 16:57

מפעל ההתיישבות של **הקיבוצים** חוגג 100 שנים להיווסדו. מאז עלה הקיבוץ הראשון על הקרקע ועד ימינו אנו, עברו אותם יישובים תמורות רבות שטשטשו מאוד את הרוח הסוציאליסטית שעטפה אותם במקור. אחד הגורמים המשמעותיים ביותר לכך הוא תהליך ההפרטה, שכבר מזמן אינו נדיר בנוף הקיבוצי. למרבה האירוניה, ככל שהלכה וגברה הדרישה לפירוק האופי השיתופי - הפכה ההפרטה למעין-מקצוע של ממש במשק.

שני קיבוצניקים בולטים שאימצו את אותו המקצוע הם צפירי בן-אור מקיבוץ גבעת חיים-איחוד, ורן רונן מקיבוץ בית אורן, שמתפאר כי חבריו למשק היו "ראשונים בהפרטה". כבר שנים הם עוסקים בייעוץ לחברי קיבוצים אחרים איך כדאי להפריט - גם את המשק שלהם.

חיים בים המוות

בן-אור (מימין) ורונן. ה"מפריטניקים" צילום: אילנה קוריאל

עצי הבאובב. חלקם יועברו לטובת דירות צילום: זיו ריינשטיין

”
ההפרטה יצרה פער מעמדות חברתי-כלכלי וחילקה את הקהילה שלנו לקבוצות-קבוצות”

”

התחלנו את תהליך ההפרטה מתוך אמונה שלקיבוץ אין עתיד אם הוא לא יקלוט אנשים חדשים"

הדשא פורח, הקיבוץ מעט פחות. עין גדי (צילום: מירב איילון)

עין גדי אינו שונה בתכלית מקיבוצים אחרים, אבל הצליח להפוך לאתגר אמיתי עבור השניים. בן-אור, יועץ משפטי במקצועו, ורון - המשמש כפרויקטור, שוברים את הראש בניסיון למצוא תשובה

100 שנה לקיבוץ הראשון:

היה כדאי? / תני גולדשטיין

האם ההשקעה בקיבוצים הניבה תשואה טובה למי שאינו קיבוצניק? הכלכלן נתן זוסמן מתקשה לענות, אבל גליה מאור קובעת: "פריסת חובותיהם הייתה כדאית". ההיסטוריון מוקי צור: "אפילו הצלחת ההייטק הושפעה מהקיבוצים"; בכירה בקשת הדמוקרטיה המזרחית: "הם לא פרזיטים. הם נתנו, וקיבלו"

[לכתבה המלאה](#)

לשאלה כיצד ניתן יהיה להפריט את הקיבוץ ולהקים בו שכונות חדשות, לצד החובה לשמור על הגן הבוטני המפורסם שם ועצי הבאובב שבו - שהשטח שעליו הוא משתרע גובל באזור המיועד לבנייה.

קיבוץ חפץ חיים כמו עין גדי חייב לגדול, ולשם כך - יש לבנות כדי לקלוט חברים חדשים. כדי לעשות זאת יש לשייך קודם לכן את כל הדירות הקיימות לחברים הוותיקים, וכדי לבנות - צריך יהיה, כנראה, גם לעקור עץ או שניים.

"מדובר בשינוי המבני המורכב ביותר שניתן להעלות על הדעת באחד הארגונים המסובכים ביותר שקיימים", הסביר בן-אור - שרואה בעין גדי שילוב של שמרנות יחד, עם אומץ לב יוצא מן הכלל. "הם הגיעו לתהליך ההפרטה מאוחר מאוד, אבל עושים את הכל בבת אחת".

בתים במקום צמחים, חדשים במקום ותיקים?

בן-אור ורון, יחד עם חברי צוות ההפרטה של הקיבוץ, ישבו בתקופה האחרונה מהבוקר ועד הלילה בדיונים מרתונים לעיצוב פני העתיד של עין גדי. "התחלנו את תהליך ההפרטה מתוך אמונה שלקיבוץ אין עתיד אם הוא לא יקלוט אנשים חדשים ויצמח", אמר עילם רז, בן 40, מי שנחשב לרוח החיה מאחורי ההפרטה שם.

הוא סיפר כי "ב-15 השנה האחרונות לא נקלט אף חבר חדש. אנחנו צריכים ליצור מעמד חדש של חברי קיבוץ, כאלו שלא יהיו להם סידורי עבודה ויהיו עצמאים כלכלית".

עיקר תהליך ההפרטה מתנהל סביב כמה מישורים: קליטת התושבים החדשים, עיגון זכויות החברים הוותיקים ושיוך הדירות הקיימות לחברים שמתגוררים בהן.

קורסים תחת הנטל

המשבר הכה בקיבוצים: "עומדים בפני קריסה" / יעל ברנובסקי

מפעלים ועסקים קטנים מפסידים, חברים שעובדים מחוץ למשק פוטרו - והעול נופל על כולם. "אנו חיים בתקציב שמשפחה בעיר לא היתה עומדת בו", סיפר חבר קיבוץ

[לכתבה המלאה](#)

כעת שוקדים בעין גדי, לצד שיפוץ הדירות הישנות, גם על פרויקט עתידי שבמסגרתו אמורות לקום 150-200 יחידות דיור.

במשרד שמחול חדר האוכל, המספק לחברים ארוחות בתשלום, דנים חברי הצוות בהליך ההפרטה. הכיבוד עדיין נושא אופי קיבוצי ומורכב מתפריט של קוטג', לחמניה וזיתים. סביב השולחן מסובין רכזת ועדת הקליטה, מזכיר הקיבוץ, יועץ הנדסי, מנהל הכספים, מנהלת הקהילה ובן-אור ורון.

השיחה עוסקת בפרויקט הבינוי בגן הבוטני - "חיק הטבע" ובדרכים שיוכלו לזרז את התקדמות שלביו. "אי אפשר יהיה ללכת על משהו חדש על חשבון הישן", התעקשה מנהלת הקהילה, כשנושא זכויות הוותיקים עלה. "אנחנו לא מוכנים לקלוט על חשבוננו".

בן-אור ורז הזדרזו להרגיע אותה והתחייבו שאיש לא מתכוון לפגוע בזכויות החברים הוותיקים. מי שצפוי לעבור שינוי קל במהותו יהיו העסקים שמפעיל עין גדי, שלהם ימונו מנהלים ומהרווחים שיניבו יכוסו חובות הקיבוץ. הכסף שיישאר יועבר לטובת מה שיחליטו החברים עצמם.

"מה שמיוחד בעין גדי הוא שעיקר שטח המגורים שבו נמצא בגן הבוטני, שבו צמחים נדירים מכל העולם. הבינוי כאן הוא מורכב באופן שקשה לתאר", הסביר בן-אור בפתח דבריו על השכונות החדשות שאמורות לקום לטובת חברים חדשים שייקלטו.

אז מה צפוי לתושבים בעין גדי עם תחילת ההפרטה? "זה בעצם משחק כיסאות מוזיקליים", המחיש הפרויקטור רון. "יש שכונות חדשות שצריך לבנות. צריך לפנות אנשים כדי לשפץ ולהרחיב את הבתים וכך גם לשכן אותם במגורים חלופיים. גם כאן, צריך למצוא פיתרון לאוכלוסיה הזמנית שגרה במקום - שהם כ-100 עובדי מלונות".

אמצע שומקום? יש מי שדווקא אוהב את זה

העובדה שבמשך זמן כה רב לא נקלט אף לא חבר חדש אחד בעין גדי היא לדברי בן-אור "חלק ממה שמאפיין קיבוצים שהחלו לאבד את דרכם. אלו לא רצו להיקלט, ואלה לא רצו לקלוט. אבל ברגע שהתחלנו לקבוע חוקי משחק ברורים, דווקא ראינו נכונות גדולה של אנשים לעבור לגור כאן".

בעיני רבים מצטייר אולי עין גדי כקיבוץ מרוחק, נווה מדבר קסום באמצע שומקום. אבל במבחן המציאות, מסתבר שיש מי שדווקא בגלל כל אלה מעוניין לקבוע שם את ביתו. אחד מהם הוא יריב קיטה. הוא בן 35 ועוסק בהשקעות בשוק ההון במרכז הארץ. כבר לפני 14 שנים הוא נשבה בקסמיו של עין גדי, והחליט לעבור לגור שם - כשהוא מסרב לאפשר למרחק ולזמן הנסיעה הארוך להפריע לו.

מאז הגיע לקיבוץ הוא מוגדר רק תושב, אבל כעת מקווה שההפרטה תאפשר לו לקבל מעמד של חבר מן המניין. "הגעתי לבקר שם בשירות הצבאי שלי ובזה זה נגמר", סיפר קיטה בחיור. "עוד לא נקלטתי כחבר בגלל כל מיני חסמים שעין גדי עוד צריך לעבור, בעיקר בקשר לדיור. אי אפשר לקבל חברים בלי דירות, ועד שלא ישייכו את הנכסים לוותיקים - לא ניתן יהיה לקלוט חדשים".

הגן הבוטני בעין גדי. בקרוב יוקף בבתים? (צילום: שרה'לה אלבר)

ההתקדמות האיטית של התהליך לא מרפה את ידיו. "אני מקווה שתוך כמה חודשים העניין ייפתר. זה מתקדם בקצב של קיבוץ מדברי ובאמת קצת מתסכל, אבל אני רוצה להיות שותף בקהילה הזו ולהשפיע על אורחות החיים כאן. זו זכות שאין לי כרגע, בתור תושב בלבד".

כשהדיבורים על בניית יחידות דיור חדשות נמשכים, עסוקה יעל ברנט, הנדסאית נוף וחברה לשעבר בעין גדי, בעריכת סקירה על מגוון העצים והצמחים בגן הבוטני כחלק מהליך ההפרטה. "עין גדי היא שמורת טבע אחת גדולה", הסבירה ברנט. "זה הגן היחיד הנמצא בתוך יישוב. חברי הקיבוץ ביקשו לשמור על האופי הייחודי של המקום, ואחרי שנסיים נדע איזה עצים יישמרו, אילו ניתן יהיה להעתיק למקום אחר וגם אלו שייכרתו".

בן-אור ניסה בכל זאת לשדר מסר מרגיע באשר לעתיד השמורה, ואמר כי "האדריכל תכנן את הרחבת היישוב תוך התחשבות בעצים, ממש כמו תוך כדי פעולה כירורגית. את כל השלבים מלווה כל הזמן מתח מתמיד בין 'רוקי העד' ל'זימים'".

חברי הקיבוץ ממתנינים: "כמו חצי היריין"

במקביל לדיונים הסוערים על אופייה של ההפרטה, נותרו 184 חברי עין גדי בעיקר אדישים לסוגיה. כבר תקופה ארוכה שאת הקיבוץ מלוות תהפוכות וטלטלות רבות: בסוף שנות ה-90 פרצה בעיית הבולענים, ובבת אחת נאלצו בקיבוץ לסגור את כפר הנופש ומטעי התמרים - ולנסות למצוא אפיקי הכנסה חלופיים. עם פרוץ האינתיפאדה נקלעו למשבר נוסף, כשההכנסות מתיירות צנחו באופן דראסטי.

"בצורה כזו או אחרת, היינו צריכים לשנות סדרי עולם", הסבירו בקיבוץ, לאחר שבקרוב חבריו חלחלה ההבנה על הצורך החיוני לשנות חלק מאורחות החיים כדי לשרוד. מי שהיו הראשונות לפרוץ את המסגרת השיתופיים היו דווקא הנשים, שכמה מהן הקימו עסקים קטנים משלהן.

ותיקים בעין גדי. הפרטה יצרה ניכור (צילום: שרה'ה אלבר)

אבל למרות המצב הלא פשוט, כשעולה המילה "הפרטה" - מתקשים החברים למצוא דברים טובים לומר. "אנחנו נמצאים במעין כאילו הפרטה", הסבירה מירב איילון, דוברת הקיבוץ. את התהליך היא מלווה בעין בוחנת וסקרנית. "זה סוג של חצי היריון. אנשים מרוויחים כאן שכר דיפרנציאלי: הם משלמים על האוכל, החשמל, הארנונה והבריאות, אבל זו עדיין לא הפרטה. עדיין מפחדים לעשות את הצעד הגדול. למרות זאת, אותם צעדים קטנים עשו טוב".

אבל דווקא בחדר האוכל המופרט, שמסמל אולי יותר מכל שהרוח השיתופית הפכה לנחלת העבר, אמרה אחת מחברת הקיבוץ כי היא "משתדלת שלא לחשוב על הפרטה". בניגוד לקודמיה, היא הסבירה כי המהלך "יצר פער מעמדות חברתי-כלכלי וחילק את הקהילה שלנו לקבוצות-קבוצות".

חברה אחרת סיפרה כי אותם שינויים באורחות החיים הביאו לכך ש"אנשים כאן איבדו כל עניין לבלות בחברת אחרים. כל אחד מתעסק בצרות שלו. הפכנו להיות אנשים שעסוקים רק בפרנסה שלהם. לא שזה רע, אבל ככה פחות מעניין מה קורה עם האחרים". אבל בכל זאת, היא ציינה בחיך עניין אחד לחיוב: "עכשיו כשמישהו לא באמת עובד, רואים את זה".

הקיבוצים - מודל 2010: הרוב הופרטו, העזיבה נבלמה

273 קיבוצים קיימים כיום בישראל, 75 אחוזים מהם ממוקמים בנגב ובגליל. 190 מתנהלים לפי מודל הפרטה של "קיבוץ מתחדש", ו-83 אחרים במתווה של קיבוץ שיתופי. "הקיבוץ המתחדש" הוא מודל כלכלי-חברתי חדש שאומץ בעשור האחרון בקרב רובם המוחץ של הקיבוצים, בעקבות המשבר הכלכלי הקשה של שנות ה-90.

מדובר בתוכנית הפרטה שזכתה להכרה רשמית על-ידי ועדה ציבורית בנושא שהוקמה בהוראת הממשלה. בין השינויים המרכזיים שהביאה להווי החיים הקיבוצי הם תשלום שכר דיפרנציאלי לחברים, הפרטת מוצרי הצריכה שסופקו בעבר בחינם ותשלום עבור חלק מהשירותים וסבסודם באופן חלקי על-ידי הקיבוץ.

הפרות עדיין כאן, אבל במודל חדש. רפת בקיבוץ (צילום ארכיון: לע"מ)

כל אותן רפורמות הוכנסו במקביל ליצירת "רשת ביטחון" המגנה על אוכלוסיות חלשות ומגננוני ערבות הדדית בין החברים בתחומי הבריאות, הסיעוד, החינוך, הדאגה לבעלי צרכים מיוחדים והבטחת פנסיה לגמלאים.

המימון לאותה "מערכת ערבות הדדית" מקורו במיסוי פנימי של התשלום שמעבירים החברים לקופות הקיבוצים המשותפות. שיעור המס בהתאם לגובה הכנסתו של כל חבר, ומי שמרוויח יותר - גם משלם יותר. כל אלה נועדו למנוע היווצרות של פערים אדירים בין החברים, והביאו לכך שכיום, נהנים חברי הקיבוצים מרשת ביטחון כלכלית המבטיחה להם דמי אבטלה נדיבים, פנסיה מכובדת וביטוח במקרים של נכות או מחלה של בן משפחה.

פרסומת

בניגוד לעבר, נפתח עבור כל בית עסק חשבון בנק נפרד והוא מנוהל על-ידי דירקטוריון נפרד. לרוב, אוגדה פעילותם של אותם עסקים בחברת אחזקות בערבון מוגבל שהקים הקיבוץ. כך, לא נוגע הרפת בכסף של הלול - והמימון לאירועי התרבות והחג לא מוזרם מחשבון הבנק של המפעל.

אחרי מגמה של הגירה שלילית שנמשכה לאורך 20 שנים, התהפכה התמונה על פיה ובשנתיים האחרונות נקלטו בקיבוצים ברחבי הארץ לא פחות מ-2,500 חברים חדשים. בשיא השפל הם מנו 115,000 נפשות, וכיום עומד מספרם על כ-123,000 מדן ועד אילת.

תגיות: הפרטה | קיבוץ | עין גדי